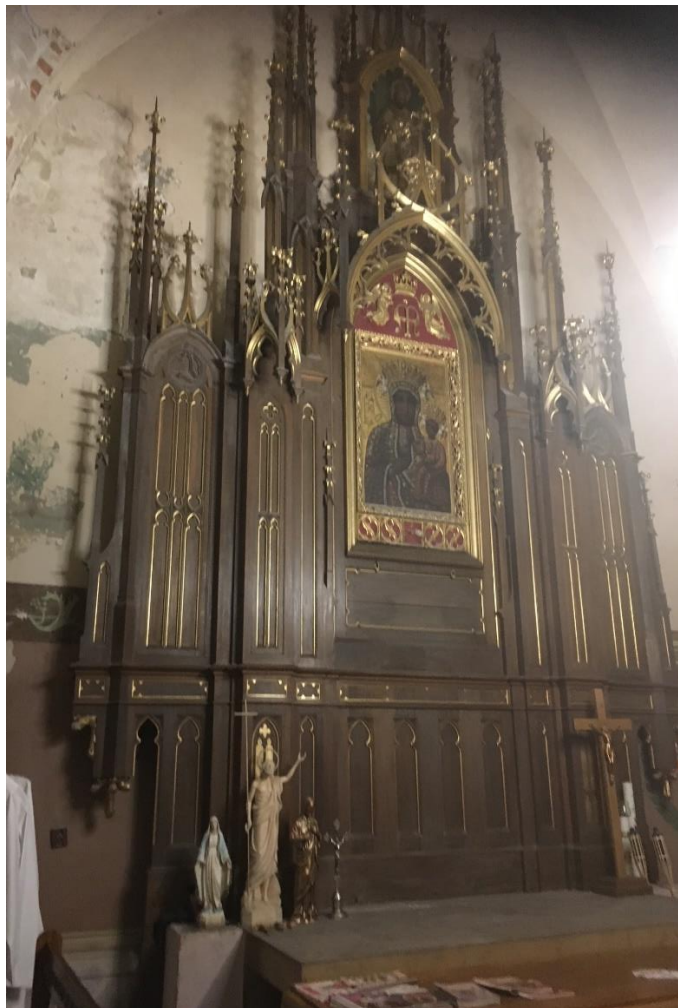

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH OŁTARZA z kościoła p.w. św. Mikołaja w Żarnowie.

Autor Programu Prac
mgr Jakub Bałtowski

OPOCZNO.2022

DZIEŁO KONSERWATORSKIE I DOKUMENTACJA CHRONIONE PRAWEM AUTORSKIM

W styczniu 2023 przeprowadzono oględziny ołtarza znajdującego się obecnie w zakrystii kościoła. Oceniono jego stan techniczny, a na podstawie tzw. odkrywek naturalnych dokonano analizy istniejących warstw stratygraficznych. Na podstawie wyników oględzin sporządzono niniejszy Program Prac Konserwatorskich. Ołtarz jest objęty indywidualnym wpisem do rejestru zabytków.

- **Wnioski i założenia konserwatorskie**

Celem prac konserwatorskich jest umocnienie konstrukcji ołtarza, zachowanie substancji zabytkowej, powstrzymanie bądź opóźnienie procesów starzeniowych i przywrócenie pierwotnych wartości artystycznych. Przez przywrócenie pierwotnych wartości artystycznych należy rozumieć odtworzenie wyglądu ołtarza z czasu jego powstania tj. z początku XX w.

W związku z powyższym założeniem należy liczyć się ze zmianą wyglądu – powrót do kolorystyki naturalnego drewna dębowego a także przywrócenie pierwotnego blasku i kolorytu złocień.

Osobnym zagadnieniem jest relokacja obiektu do prezbiterium kościoła, gdzie znajdował się pierwotnie. Ołtarz został tymczasowo przeniesiony do zakrystii na czas malowania polichromii, która miała miejsce tuż po zakończeniu II wojny światowej. „W latach 1948-1949 staraniem ks. Jana Konińskiego dokonano wymalowania wnętrza. Projekt polichromii prof. Kazimierza Puchały wykonała firma malarska Józefa Mytnika z Krakowa” Ks. Zdzisław Kalinowski „*Kościół parafialny w Żarnowie*” Sandomierz 1991, str. 14

Ołtarz po zakończeniu prac malarskich pozostał w zakrystii i nigdy już nie wrócił do prezbiterium.

STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ

- **Konstrukcja**

Wykonana z drewna dębowego znajduje się w dobrym stanie technicznym. Występują charakterystyczne dla tego typu obiektu uszkodzenia powstałe na skutek osłabienia połączeń stolarskich (mikrobiologiczny rozkład kleju stolarskiego), wieloletniej działalności owadów, zniszczenia powstałe na skutek oddziaływania wilgoci, oraz uszkodzenia mechaniczne widoczne zwłaszcza w miejscach łączeń płycin, oraz tzw.

"osiadania" konstrukcji pod wpływem ciężaru własnego. Wymaga to wykonania typowych, dla skali tego obiektu, prac stolarsko - konserwatorskich, wzmacniających i stabilizujących. · Osobnym problemem jest skuteczne wykonanie prac dezynfekcyjnych mających na celu zniszczenie owadów. Stwierdzono, że drewno zostało zaatakowane, przez kołatka (*Anobium punctatum*). Prawdopodobnie, podczas przenoszenia ołtarza obniżono jego wysokość przez obcięcie ozdobnych zakończeń sterczyn.

- **Aplikacje rzeźbiarskie**

Detale rzeźbiarskie z drewna dębowego znajdują się w dobrym stanie technicznym. Niektóre aplikacje zostały zaatakowane przez drewnojady. Stwierdzono, że drewno zostało zaatakowane, przez: kołatka (*Anobium punctatum*)

Podstawowym zadaniem jest skuteczne wykonanie prac dezynfekcyjnych mających na celu zniszczenie owadów. Widoczne są drobne ubytki mechaniczne, brakuje obciętych zakończeń sterczyn.

- **Grunty**

Na podstawie wstępnej oceny makroskopowej można stwierdzić obecność dobrze zachowanych gruntów w miejscach przewidzianych do złączenia. Miejsca te zostały wtórnie przezłoczone szlagmetalem.

- **Złocenia**

Oryginalne, wykonane złotem płatkowym na żółtym pulmencie opracowania, zostały wtórnie przezłoczone szlagmetalem, który uległ lekkiej korozji. Pulment i złoto oryginalne widoczne są w miejscach tzw. naturalnych odkrywek.

- **Przemalowania**

Licowe powierzchnie ołtarza nie są w ogóle przemalowane. Lakier pokrywający drewno dębowe uległ ściemnieniu i zabrudzeniu. Widoczne są przetarcia i ubytki lakieru.

Proponowane postępowanie konserwatorskie

KONSERWACJA TECHNICZNA

- Całkowity demontaż ołtarza – tylko ten sposób można dotrzeć do odwrocia, ocenić stan zachowania konstrukcji, skutecznie wykonać zabiegi dezynfekcyjno-dezynsekcyjne i konserwatorskie. Demontaż ołtarza stwarza jedyną okazję wykonania konstrukcyjnych prac konserwatorskich niemożliwych do wykonania od strony licowej.
- Przewiezienie ww. elementów do pracowni w Opcznie
- Odkurzanie konstrukcji, zwłaszcza jej wewnętrznych elementów.
- Wykonanie szczegółowych badań konserwatorskich – ustalenie stratygrafii poszczególnych warstw technologicznych, ustalenie pierwotnej kolorystyki i przedstawienie wyników w trybie roboczym Komisji Konserwatorskiej.
- Opracowanie skutecznego sposobu usuwania przemałowań i zabrudzeń znajdujących się na licowych powierzchniach ołtarza.
- Usunięcie zabrudzeń sposobem chemicznym. (p. 1 – omówienie technologii)
- Prace dezynfekcyjne i dezynsekcyjne – wszelkie aplikacje zdjęte obiektu będą poddane działaniu środków chemicznych (p. 3 – omówienie technologii) w szczelnych komorach foliowych. Konstrukcja ołtarza zostanie potraktowana odpowiednim środkiem chemicznym zarówno od odwrocia jak i od lica, po usunięciu przemałowań a następnie szczelnie owinięta folią na czas karencji środka chemicznego.
- Prace stolarsko – snycerskie będą polegały na wzmocnieniu i uzupełnieniu konstrukcji, wstawianiu tzw. fleków w miejscach pęknięć płycin i konstrukcji, sklejeniu na nowo osłabionych połączeń stolarskich. Uzupełnienie snycerki (p. 4 – omówienie technologii). Mimo, że konstrukcja ołtarza znajduje się w dobrym stanie, to jednak należy założyć, że niektóre połączenia stolarskie mogły ulec osłabieniu.
- Prace stolarsko – snycerskie przy aplikacjach będą polegały na wstawianiu tzw. fleków w miejscach pęknięć i ubytków. (p. 5 – omówienie technologii)
- Ewentualne nasycenie zdestruowanego działaniem owadów drewna aplikacji żywicą. (W przypadku osłabienia struktury drewna. (p. 7– omówienie technologii).)

KONSERWACJA ESTETYCZNA

- Po oczyszczeniu; opracowanie powierzchni licowych ołtarza w celu wyeksponowania naturalnego wyglądu drewna dębowego.

- Lakierowanie powierzchni licowych ołtarza lub ich olejowanie. Decyzja zostanie podjęta w trybie roboczym, podczas spotkania Komisji Konserwatorskiej.
- Prace pozłotnicze. Zakładamy uzupełnienie i rekonstrukcje złocień (p. 8–omówienie technologii)
- Scalenie kolorystyczne powierzchni dębowych i złocień
- Przewiezienie elementów ołtarza do kościoła w Żarnowie
- Montaż ołtarza w prezbiterium kościoła.

PRACE PRZY OBRAZACH

- Demontaż obrazów z ołtarza
- Przewiezienie obrazów do pracowni w Opocznie; wstępne oczyszczenie powierzchni lica i odwrocia z kurzu i zabrudzeń
- Prace dezynfekcyjne i dezynsekcyjne
- Usunięcie zabrudzeń i ześlepniętego werniksu z powierzchni obrazów
- Usunięcie wtórnych złocień i srebrzeń wykonanych współcześnie szlagmetalem.
- Ewentualne impregnowanie drewnianego podobrazia
- Wykonanie napraw stolarskich podobrazia
- Werniksowanie powierzchni werniksem retuszera
- Uzupełnienie ubytków gruntu
- Wykonanie retuszy, uzupełnienie złocień i srebrzeń
- Werniksowanie końcowe
- Przewiezienie obrazów do kościoła
- Montaż obrazów w ołtarzu

Omówienie technologii i proponowanych do zastosowania materiałów

1. Przemalowania będą usuwane mechanicznie, oraz za pomocą środków chemicznych, takich jak rozpuszczalniki organiczne, czy też środki do spulchniania starych warstw farby.
2. Grunty będą usuwane w sposób mechaniczny po wcześniejszym ich zmiękczeniu.
3. Do dezynfekcji i dezynsekcji zostaną użyte prep. „Xirein „i „Hylotox „
4. Prace snycersko-stolarskie prowadzone będą techniką zbliżoną do oryginalnej, zastosowanej podczas jego budowy – w miarę potrzeb odtwarzane będą oryginalne połączenia stolarskie.

5. Wszystkie uzupełnienia stolarsko-snycerskie wykonane będą metodą wklejania tzw. "fleków" z drewna tożsamego z oryginalnym. Podstawowym klejem użytym do tego typu prac będzie klej skórny. Użycie kleju innego typu jest ograniczone ze względu na późniejsze prace pozłotnicze.
6. Do uzupełnienia ubytków zaprawy będą użyte kity emulsyjne, klejowo-kredowe.
7. Do impregnacji osłabionych elementów drewnianych zostanie użyty Paraloid B72 lub żywica chemoutwardzalną Epidian 6011, w zależności od stopnia zniszczeń.
8. Wszelkie prace pozłotnicze wykonywane będą złotem płatkowym tzw. podwójnym dukatowym 23,75 karata, w technice złocenia pulmentowego na "poler" i na „mat”. Złocenia zostaną wykonane na żółtym i czerwonym pulmencie.
9. Powierzchnie licowe ołtarza po scaleniu kolorystycznym będą lakierowane lakierem poliuretanowym lub olejowane.

PRACE PRZY OBRAZACH

1. Owady będą zwalczane preparatem " Xirein ".
2. Werniks i zabrudzenia będą usuwane mieszaniną rozpuszczalników organicznych.
3. Podobrazie będzie klejone klejem skórnym
4. Ewentualna impregnacja zostanie wykonana 10 % roztworem Paraloidu B-72 w toluenie, lub żywicą epoksydową.
5. Uzupełnienia gruntów pod złocenia wykonane będą w technice kredowo-klejowej.
6. Uzupełnienia gruntów pod malaturę wykonane będą w technice emulsyjnej
7. **Wszelkie prace pozłotnicze wykonywane będą złotem płatkowym 23,75 karata i srebrem płatkowym pr. 1000**
8. Punktowania wykonane będą farbami olejno-żywicznymi „Maimeri”
9. Jako werniks zostanie użyty roztwór damary w oleju terpentynowym.

Przewidywane do zastosowania materiały;

1. Drewno sosnowe
2. Drewno dębowe
3. Xirein
4. Hylotox
5. Wkręty typu SPAX
6. Klej króliczy
7. Kreda szampańska

8. Farby akrylowe
9. Kreda bolońska
10. Paraloid B 72
11. Żywica epoksydowa Epidian 6011 + utwardzacz IDA
12. Klej Rakoll
13. Lakier poliuretanowy
14. Szelak
15. Pulment żółty "Lefranc et Bourgeois"
16. Pulment czerwony "Lefranc et Bourgeois"
17. Złoto płatkowe 80 mm x 80 mm, 23,75 karata.

OKREŚLENIE MIEJSCA WYKONYWANIA PRAC

Prace prowadzone będą w kościele w Żarnowie (demontaż i montaż), oraz w pracowni, w Opocznie ul. Dworcowa 3.

**TERMIN OSTATECZNEGO ZAKOŃCZENIA PRAC
KONSERWATORSKICH:**

31 grudnia 2024 r.